

Miodrag N. Simović*¹

Marina M. Simović*

Vladimir M. Simović*

PRAVO NA PRISTUP SUDU KAO ELEMENAT PRAVA NA PRAVIČNO SUĐENJE - MEĐUNARODNI STANDARDI I PRAKSA USTAVNOG SUDA BOSNE I HERCEGOVINE

Sažetak

Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda u članu 6 jemči pravo na pravično suđenje. Taj član utvrđuje načelo vladavine prava na kome počiva demokratsko društvo, kao i nezaobilaznu ulogu koju sudstvo ima u sprovođenju pravde, odražavajući na taj način zajedničku baštinu visokih zemalja ugovornica. Njime se jemče procesna prava stranaka u parničnom postupku i prava optuženog u kričivom postupku.

Evropski sud za ljudska prava je u dosadašnjoj praksi štitio pravo na pristup суду najviše zbog neprihvatljivih pravnih stanovišta sudova država ugovornica. Iako članom 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, koji u stavu 1 jemči "pravo na sud", nije direktno zajemčeno i pravo na pristup суду, Evropski sud za ljudska prava je to je pravo izveo smatrajući da je ostvarenje prava na pristup суду pretpostavka svih drugih jemstava propisanih članom 6 stav 1 ove Konvencije. Pravo na pristup суду je, dakle, nesporno ali ono nije apsolutne prirode, budući da se ono svakako nalazi u polju slobodne procjene države potpisnice Konvencije. Ovo ipak ne znači da je državi ostavljena potpuna sloboda u pogledu ograničenja tog prava. U tom kontekstu, u radu se analiziraju pravna stanovišta i praksa Evropskog suda za ljudska prava i Ustavnog suda Bosne i Hercegovine u odnosu na prepostavke za pristup суду.

---

¹*Sudija Ustavnog suda Bosne i Hercegovine i redovni profesor Pravnog fakulteta u Banjoj Luci, dopisni član Akademije nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, redovni član Evropske akademije nauka i umjetnosti, inostrani član Ruske akademije prirodnih nauka i redovni član Balkanskog naučnog centra Ruske akademije prirodnih nauka.

*Sekretar Ombudsmana za djecu Republike Srpske i vanredni profesor na Fakultetu pravnih nauka Univerziteta „Apeiron“ u Banjoj Luci

*Tužilac Tužilaštva BiH i vanredni profesor Fakulteta za bezbjednost i zaštitu Nezavisnog univerziteta u Banjoj Luci i Fakulteta pravnih nauka Univerziteta „Vitez“ u Vitezu

Ključne riječi: Ustav Bosne i Hercegovine, Ustavni sud Bosne i Hercegovine, Evropski sud za ljudska prava, pravo na pravično suđenje, član 6 Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda, pravo na pristup суду.

I UVOD

Pravo na pravično suđenje u Bosni i Hercegovini zajemčeno je članom II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine. Međutim, članom II/2 Ustava Bosne i Hercegovine također je predviđeno da prava i slobode predviđene u Evropskoj konvenciji za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda² i njenim protokolima se direktno primjenjuju u Bosni i Hercegovini, te da ovi akti imaju prioritet nad svim ostalim zakonima. Inkorporiranjem Evropske konvencije u svoj ustavnopravni poredak Bosna i Hercegovina je preuzela obavezu prilagodbe svog zakonodavstva i pravne prakse zaštiti prava i sloboda iz Evropske konvencije. Evropska konvencija postavlja za Bosnu i Hercegovinu, kao i za sve države potpisnice ove konvencije, zajednički minimalni standard prava i sloboda pojedinaca u svom pravnom sistemu.

14

Slično kao i druge odredbe Evropske konvencije, i član 6 je predmet teleološkog tumačenja. Evropski sud za ljudska prava³ nastoji da u svojoj praksi ostvari svrhu date odredbe kako bi zaštitio prava koja su praktična i djelotvorna (načelo djelotvornosti), a ne teorijska i iluzorna⁴. Polazeći od ovakvog, ne doslovnog nego kontekstualnog tumačenja člana 6, ustanovljeno je da među impliciranim zahtjevima postoje i pravo na pristup суду⁵, pravo na pravnosnažnost sudske odluka⁶ i pravo na izvršenje presuda⁷.

2. Pravo na pristup суду i praksa Evropskog suda za ljudska prava

Član 6 stav 1 Konvencije ne jemči samo pravo na to da postupak bude pravičan, javan i brz kada se vodi pred tijelima koja imaju svojstvo nezavisnog i nepristrasnog suda, nego prema tumačenju Evropskog suda

---

2 U daljem tekstu: Evropska konvencija.

3 U daljem tekstu: Evropski sud.

4 Evropski sud, *Sakhnovskiy protiv Rusije* (Veliko vijeće), presuda od 2. novembra 2010. godine, broj predstavke 21272/03, stav 95.

5 Evropski sud, *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 21. februara 1975. godine, broj predstavke 4451/70

6 Evropski sud, *Brumărescu protiv Rumunije*, presuda od 28. oktobra 1999. godine, broj predstavke 28342/95, st. 60–65

7 Evropski sud, *Hornsby protiv Grčke*, presuda od 19. marta 1997. godine, broj predstavke 18357/91, st. 40–45.

garantuje i da se o svim pravima koja imaju svojstvo “građanskih prava i obaveza” može pokrenuti postupak pred takvim tijelom. Prema tome, član 6 Evropske konvencije osigurava svakom licu pravo da se povodom bilo kojeg njegovog zahtjeva, koji je povezan sa njegovim građanskim pravima i obavezama, obrati sudu ili tribunalu; na taj način član 6 Evropske konvencije obuhvata i „pravo na sud“, gdje „pravo pristupa sudu“ konstituiše jedan njegov aspekt⁸. Dakle, iako pravo pristupa sudu nije eksplisitno navedeno kao takvo članom 6 Evropske konvencije, ono predstavlja proizvod sudske prakse Evropskog suda bez kojeg ne bi bilo moguće uživanje u drugim garancijama propisanim navedenom odredbom. Naime, principi pravičnosti, javnosti i ekspedativnosti sudskega postupka ne bi imali nikakve vrijednosti ukoliko sudskega postupka ne bi mogao da se pokrene. Osim toga, teško bi bilo zamisliti vladavinu prava, kao osnovni princip prava na pravično suđenje, bez mogućnosti pokretanja postupka pred sudom ili “tribunalom”, pa se neće smatrati da je pravo na pristup sudu djelotvorno ako u nacionalnom pravu postoje procesne smetnje kojima se *de facto* lice onemogućava da podnese tužbu sudu⁹.

Međutim, pravo na sud nije apsolutno. Ono može da bude podvrgnuto određenim ograničenjima, budući da ovo pravo, po svojoj prirodi, zahtjeva da bude uređeno na odgovarajući način. Evropski sud je u svojim brojnim odlukama¹⁰ usvojio stanovište da pravo na sud nije apsolutno i da ono može da bude podložno *implicite* dopuštenim ograničenjima, jer pravo na pristup sudu po svojoj naravi zahtjeva regulaciju države. Restrikcije mogu da se tiču prava pristupa kao takvog ili njegovih određenih elemenata, npr. javnosti postupka, ili postupak može da se ograniči na utvrđivanje specifičnih pitanja zakona. Štaviše, izvjesne *implicite* restrikcije primjenjuju se u tom smislu da krivični postupak može da bude i okončan bez intervencije suda pod uslovom da ne vodi do formalnog ili činjeničnog utvrđivanja stanja stvari. Vlasti, također, mogu da odrede specifična ograničenja pravila pristupa sudu, ali data ograničenja ne smiju da ugrožavaju pravo pristupa samoj njegovoj suštini i mora da bude dovoljno jasno ili njihove odredbe moraju da sadržavaju garancije da ne budu pogrešno shvaćene. Zapravo, ograničenja

---

8 Evropski sud, *Golder i Osman protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda od 28. oktobra 1998. godine, Izvještaji 1998/VIII, strana 3166, stav 136 i strana 3169, stav 147.

9 Vidi, Evropski sud, *Kreuz protiv Poljske*, presuda od 19. juna 2001. godine, aplikacija broj 28249/95, tačka 52 sa dalnjim referencama i Ustavni sud BiH, Odluka o dopustivosti i meritumu, broj U 6/12 od 13. jula 2012. godine, tačka 26, objavljena u „Službenom glasniku BiH“ broj 75/12.

10 Vidi, između ostalih, Evropski sud, *Kreuz protiv Poljske*, odluka iz 2001. godine

koja se primjenjuju moraju da teže legitimnom cilju, a mora da postoji i razuman odnos proporcionalnosti između upotrijebljenih sredstava i cilja koji želi da se postigne¹¹. Evropski sud je u specifičnim okolnostima građanskog predmeta *Tolstoj Miloslavsky protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹² usvojio stanovište da obaveza plaćanja 124.900 engleskih funti, kao kaucija za troškove žalbenog postupka, nije ispunila taj zahtjev.

Ustavni sud ukazuje da Evropski sud u svojoj praksi nikada nije isključio mogućnost da interesi pravičnog postupka mogu da opravdaju nametanje finansijskih ograničenja prava na pristup суду. U vezi s tim, Evropski sud je zaključio da obaveza garantovanja djelotvornog prava na pristup суду ne znači samo odsustvo miješanja, već može da zahtjeva od države preduzimanje različitih oblika pozitivne akcije, ali da iz toga ne može da se zaključi da se svakome mora obezbijediti pravo na besplatan postupak pred sudom ili pravo na besplatnu pravnu pomoć. Drugim riječima, pravo na efektivan pristup суду može da povlači za posljedicu i obavezu države da obezbijedi pravnu pomoć¹³. Imajući to u vidu, Evropski sud je zaključio da zahtjev za plaćanje sudske takse kada se od suda traži da odluči o nekom građanskom pravu, ne može da se *per se* smatra inkompabilnim sa članom 6 stav 1 Evropske konvencije. Međutim, visina te takse, uključujući i mogućnost stranke u postupku da tu takstu plati, te faza postupka u kojoj se takvo ograničenje pristupa суду nameće - faktori su koji moraju da se uzmu u obzir kada se odlučuje o tome da li je lice imalo pravo na pristup суду¹⁴.

Stoga, član 6 stav 1 Evropske konvencije državi može ponekad da nameće obavezu da obezbijedi pomoć stručnog lica kada se to pokaže neophodnim za efektivan pristup суду¹⁵. Ovakva obaveza će, u svakom slučaju, postojati ukoliko je nacionalnim zakonodavstvom propisano da radnje u postupku mogu da se preuzimaju samo uz zastupanje od stručnog lica¹⁶. U ostalim slučajevima potreba za pravnom pomoći mora da se utvrđuje s obzirom na okolnosti konkretnog slučaja¹⁷. Potreba za pravnom pomoći zavisiće, *inter alia*, od značaja koji postupak ima za

---

11 Vidi, između ostalih, Evropski sud, *Tinnelly & Sons Ltd. i drugi, te McElduff i drugi protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, 1998. godine.

12 Presuda od 13. jula 1995. godine, stav 59.

13 Vidi Evropski sud, *Airey protiv Irske*, presuda od 9. oktobra 1979. godine, A32 (1979); 2 EHRR 305.

14 *Kreuz protiv Poljske*, tač. 59 i 60.

15 Vidi *Airey*, stav 26.

16 Vidi Evropski sud, *Aerts protiv Belgije*, 1998-V; 29 EHRR 50 i *Staroszczyk protiv Poljske*, presuda, od 9. jula 2007. godine.

17 Vidi Evropski sud, *Steel i Morris protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda, 2005-II; 41 EHRR 403, stav 61.

lice koje je u pitanju, složenosti relevantnog prava i postupka i sposobnosti lica koje je u pitanju da efektivno zastupa samo sebe¹⁸.

Dalje, pri ocjenjivanju da li je prekršeno pravo na pristup суду Evropski sud procjenjuje da li su nametнута ograničenja takva da se njima umanjuje sama суština prava na pravično suđenje. U vezi s tim, Evropski sud naročito ističe da ograničenja prava na pristup суду ili tribunalu neće biti u skladu sa članom 6 stav 1 Evropske konvencije ako nemaju legitiman cilj i ako ne postoji proporcionalnost između sredstava ograničavanja tog prava i cilja koji želi da se postigne. Cilj ovakve analize je zasnovan na principu da Evropska konvencija garantuje prava koja su praktična i djelotvorna, a ne teoretska i iluzorna, koji ima naročit značaj za pravo pristupa суду s obzirom na prominentno mjesto koje pravo na pravično suđenje ima u demokratskom društvu.

Osnovni presedan u pogledu prava na pristup суду donio je slučaj *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva*¹⁹. Sumirajući ukratko činjenice i pravni stav iz navedenog slučaja, u konkretnom predmetu se radilo o tome da je jedan zatvorenik namjeravao da tuži zatvorskog čuvara zato što ga je ovaj optuživao za navodno učešće u pobuni zatvorenika. Uprava zatvora nije dozvolila susret tom zatvoreniku sa njegovim advokatom u svrhu podnošenja takve tužbe. Potrebno je naglasiti da je takva zabrana, u stvari, bila u skladu da tada važećim propisima u Velikoj Britaniji, odnosno tamošnjim zakonom o zatvoru, kao i sa pratećim podzakonskim aktima. Evropski sud je prvenstveno zaključio da se u konkretnom slučaju radilo o građanskom pravu, budući da je riječ o nameri da se podnese građanska tužba za klevetu. Potom je, kao ključnu tačku tumačenja, Evropski sud uzeo činjenicu da, iako jezičkim tumačenjem član 6 Evropske konvencije ne predviđa pravo na pristup суду, ta norma štiti ona prava koja su proistekla iz iste zamisli i stoga, uzeta zajedno, čine jedno pravo, koje u tekstu nije posebno određeno u uskom smislu te riječi. Također je zaključeno u citiranom predmetu da "iako se pravo na pravično, javno i ekspeditivno suđenje primjenjuje samo na postupke koji su u toku, otud ipak ne proističe da je samo pokretanje postupka time isključeno". Stoga je Evropski sud utvrdio povredu prava iz člana 6 Evropske konvencije u navedenom predmetu.

U predmetu *Golder protiv Ujedinjenog Kraljevstva* Evropski sud je usvojio stav da bi bilo "neshvatljivo da član 6 stav 1 detaljno opisuje proceduralne garancije obezbijedene strankama u tekućoj parnici, a da

---

18 Vidi Evropski sud, *Gnahore protiv Francuske*, Izvještaj o presudama i odlukama, 2000-IX; 34 EHRR 967.

19 Presuda od 21. februara 1975. godine, serija A, broj 18, stav 35.

pravo ne zaštiti ono što samo po sebi omogućava korist od takvih garantija, tj. pristup sudu. Pravičan, javni i brz sudski postupak nema nikakvu vrijednost ako nema sudskog postupka". Stav Evropskog suda jeste da je pravo na pristup суду елемент sadržan u članu 6 stav 1 Evropske konvencije, koje je zasnovano na samoj formulaciji prve rečenice prvog stava ovog člana, kad se čitaju u svom kontekstu i u okviru sljedeća dva pravna principa: (1) principa shodno kome građanska tužba obavezno može da se podnese sudiji kao jedan od univerzalno priznatih trajnih principa prava i (2) princip međunarodnog prava koji zabranjuje odričanje pravde.

Nakon ove presude Evropski sud je dao načelna pravna stanovišta o pravu na pristup суду koja ponavlja u presudama. Tako je npr. u već spomenutoj presudi *Hornsby protiv Grčke* Evropski sud naveo: "Sud ponavlja da, prema njegovoj utvrđenoj sudskoj praksi, član 6 stav 1 svakome osigurava pravo da pred sud ili tribunal iznese svaki zahtjev vezan za svoja građanska prava i obaveze. Ovaj član na taj način utjelovljuje 'pravo na sud', a pravo na pristup, tj. pravo na pokretanje postupka pred sudom u građanskim stvarima, predstavlja jedan vid tog prava (...)" Navedeno stanovište Evropski sud potvrdio je i u pomenu-toj presudi *Kreuz protiv Poljske*: "Sud ponavlja da, kao što je to smatrao u mnogim prilikama, član 6 stav 1 svakome osigurava pravo podnijeti bilo koji zahtjev u vezi s njegovim pravima i obavezama građanske prirode pred sud ili tribunal. Na taj je način, u ovu odredbu ugrađeno 'pravo na sud', čije je pravo pokrenuti postupak pred sudom u građanskoj stvari samo jedan vid; međutim, taj vid, u stvari, omogućuje korist od drugih jemstava navedenih u stavu 1 član 6. Pravičnost, javnost i brzina sudskog postupka obilježja su koja nemaju nikakvu vrijednost ako takav postupak prije toga nije uopšte pokrenut. Vladavina se prava u građanskim stvarima teško može zamisliti bez postojanja mogućnosti pristupa sudovima (...)"

Na osnovu ovakvih stavova Evropskog suda nastalo je u poretku Evropske konvencije jedno pravo koje tekst Evropske konvencije ne predviđa izričito. Unutrašnjim, tj. domaćim pravom se mogu postaviti uslovi za pristup суду, ali se sadržina tih uslova nalazi primarno pod kontrolom Ustavnog suda Bosne i Hercegovine²⁰ (kada je Bosna i Hercegovina u pitanju), a potom i Evropskog suda s obzirom na to da ograničenje prava pristupu суду ne smije biti takvo da narušava bit - suštinu samog prava. To znači da će takva ograničenja biti kompatibilna sa članom 6 stav 1 Evropske konvencije isključivo ukoliko teže legitimnom

---

20 U daljem tekstu: Ustavni sud.

cilju i ukoliko postoji proporcionalnost između korištenih sredstava i cilja kojem se teži²¹.

3. Pravo na pristup sudu i praksa Ustavnog suda Bosne i Hercegovine

Ustavni sud svoju praksu odlučivanja o apelacijama temelji, između ostalog, na praksi i standardima ranije Evropske komisije za ljudska prava i Evropskog suda. Ustavni sud često podsjeća da pravo na pristup sudu može da bude predmet ograničenja od države, te da primjenjena ograničenja ne smiju da ukinu ili umanje taj pristup pojedincima u smislu da sama suština tog prava bude umanjena²². Dalje, navedena ograničenja prava na pristup sudu neće biti spojiva sa članom 6 stav 1 Evropske konvencije ukoliko ne slijede legitiman cilj i ukoliko nema razumnog odnosa proporcionalnosti između sredstava koja su korišćena i cilja kom se teži²³. Konačno, Ustavni sud podsjeća da Evropski sud pravo na pristup sudu vezuje za niže sudske instance, te da je usvojio stanovište da se pristup najvišoj sudske instanci može da suzi na različite načine, ali se i tada, kao što je već naglašeno, vodi računa o odnosu ograničenja sa njegovom svrhom i o tome da li postoji način da se svrha ograničenja postigne manjim ograničenjem prava, te da li je ono neophodno u obimu potrebnom da se svrha ograničenja zadovolji u demokratskom društvu i bez zadiranja u suštinu zajemčenog prava.

(1) U okviru člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 Evropske konvencije, pod aspektom pristupa sudu postoji zanimljiv primjer²⁴ u kojem je Ustavni sud raspravljaо pitanje diskriminacije u vezi sa pravom na pristup sudu. Naime, radilo se o predmetu u kojem je apelantu bilo onemogućeno da pred nadležnim sudom pokrene postupak tužbom radi razvoda braka. Osporenom odlukom je zaključeno da je apelanta tužba nedopuštena u smislu odredbe člana 43 Porodičnog zakona Federacije BiH²⁵, kojom je propisano da muž nema pravo na tužbu za razvod braka za vrijeme trudnoće žene ili dok njihovo dijete ne navrši tri godine života. U konkretnom slučaju je apelant podnio tužbu u vrijeme kada njegova mldb. kćerka nije imala navršene tri godine života. Apelant je smatrao da je navedenom zakonskom odredbom muškarac

---

21 Evropski sud, *Ashingdane protiv Ujedinjenog Kraljevstva*, presuda 28. maja 1985. godine, broj predstavke 8225/78.

22 Vidi Evropski sud, *Tolstoy Miloslavsky protiv Velike Britanije*, presuda od 13. jula 1995. godine, stav 59.

23 Vidi Evropski sud, *Ashingdane protiv Velike Britanije*, presuda od 28. maja 1985. godine, stav 57.

24 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 369/10 od 24. maja 2013. godine,

25 "Službene novine Federacije BiH" br. 35/2005, 41/2005 i 31/2014.

diskriminisan u odnosu na ženu, budući da ona ima pravo na razvod u svako doba, a muškarcu se to pravo ograničava. Dakle, apelant ukazuje na diskriminaciju prema polu. Istiće da je ženi omogućen razvod braka u svako doba i mogućnost zaključenja novog braka dok se mužu-muškarcu to pravo ograničava, te u periodu od tri godine ne može zaključiti novi brak, jer se ne može razvesti. Ustavni sud je zaključio da odredba članka 43 Porodičnog zakona ne zadovoljava potreban zakonski kvalitet u mjeri u kojoj bi se poštovali standardi iz člana II/4 Ustava Bosne i Hercegovine i člana 14 Evropske konvencije u odnosu na pristup sudu kao segmentu prava na pravično suđenje.

Na osnovu navedenog, Ustavni sud je odlučio da je u konkretnom slučaju apelant diskriminisan prema polu u vezi sa pravom na pristup суду, te da je navedena zakonska odredba diskriminirajuća jer dovodi do različitog tretmana apelanta prema polu, a da za takav različit tretman nema razumnog i objektivnog opravdanja. Stoga je Ustavni sud naložio Parlamentu i Vladi Federacije Bosne i Hercegovine da preduzmu odgovarajuće mjere iz svoje nadležnosti kako bi se osiguralo poštovanje ustavnog prava na pristup суду bez diskriminacije prema polu u smislu ove odluke i u svim drugim relevantnim slučajevima. Postupajući po nalogu Ustavnog suda iz navedene odluke, Vlada Federacije BiH je obavijestila Ustavni sud da je Parlament Federacije BiH donio Zakon o izmjenama i dopunama Porodičnog zakona Federacije BiH²⁶ kojim se sporna zakonska odredba briše.

(2) U jednom drugom predmetu²⁷ pred Ustavnim sudom suština apelantovih navoda u pogledu kršenja prava na pravično suđenje svodila se, uglavnom, na tvrdnje da je došlo do kršenja apelantovog prava na pristup суду jer nije udovoljeno njegovom zahtjevu da se odgodi ročište za glavnu raspravu koje je zakazano i održano na drugi dan vjerskog praznika. U konkretnom slučaju, apelant je blagovremeno podnesenim pisanim zahtjevom (osam dana prije održavanja ročišta) zatražio od Opštinskog suda da odgodi ročište za glavnu raspravu zakazano za drugi dan vjerskog praznika. S obzirom na to da prvostepeni sud nije smatrao opravdanim razlog koji je apelant u zahtjevu za odgodu ročišta naveo, glavna rasprava je održana bez apelantovog prisustva. Odlučujući o apelantovom prijedlogu za povraćaj u pređašnje stanje, Opštinski sud je prijedlog odbio uz obrazloženje da razlozi koje je apelant naveo u prijedlogu za povraćaj „ne spadaju u krug opravdanih razloga“.

U navedenom predmetu, Ustavni sud je zaključio da je došlo do kr-

---

26 „Službene novine Federacije BiH“ broj 31/14 od 23. aprila 2014. godine.

27 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 2691/10 od 22. oktobra 2013. godine,

šenja apelantovog prava na pristup sudu kao segmentu prava na pravično suđenje kada apelantov zahtjev za odgodu ročišta, koji je zakazan za drugi dan vjerskog praznika nije, u okviru diskrecionih ovlaštenja Opštinskog suda, prepoznat kao opravdan razlog za odgodu ročišta, pri čemu je, prilikom odlučenja, izostala posebna senzibilnost redovnih sudova za apelantovo pravo na zadovoljavanje njegovih vjerskih i tradicijskih potreba. U navedenoj odluci je Ustavni sud, također, podsjetio da Bosna i Hercegovina, kao multikulturalna i multietnička zajednica, mora da njeguje duh tolerancije i uvažavanja kulturnih i tradicijskih osobenosti svojih naroda. Upravo navedeno, kao temeljna vrijednost jednog multikulturalnog društva kao što je Bosna i Hercegovina, prema ocjeni Ustavnog suda, također bi trebalo da posluži kao uporište redovnim sudovima da prihvate apelantov zahtjev u situaciji kada procesnim zakonom nije precizirano koji su to opravdani razlozi za odgodu ročišta. Prema ocjeni Ustavnog suda, u konkretnom slučaju se zaista i radilo o opravdanom zahtjevu kojem je trebalo biti udovoljeno.

(3) Kada su u pitanju rokovi, kao jedan vid procesne prepreke, potrebno je naglasiti da Ustavni sud polazi od generalnog stava, a koji je potvrđen i kroz praksu Evropskog suda, da svaka država ima diskrećiono pravo da sama organizuje pravni sistem unutar kojeg će svakome omogućiti pristup sudu kada se radi o „utvrđivanju građanskih prava i obaveza“. Na taj način proizlazi pravo države da od svakoga traži da poštuje relevantne domaće pravne propise kojima se propisuju postupci pred nadležnim organima. Ovdje se misli, prije svega, na propise od kojih zavisi nadležnost organa i dopustivost pravnog lijeka²⁸. Javni interes u pogledu ograničenja prava propisivanjem određenih rokova, ogleda se u efikasnom funkcionisanju pravnog sistema i pravnoj sigurnosti i apelantovo propuštanje zakonom predviđenih rokova - onemogućuje redovne sudove da meritorno rasprave njegov tužbeni zahtjev, što nije u suprotnosti sa zahtjevima iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije²⁹. Dakle, nema povrede prava na pravično suđenje u situaciji kada su tužbe apelanata odbijene zbog nepoštovanja zakonskog roka³⁰.

(4) Zahtjev da se plate sudske troškovi, kao što su sudske takse u parničnim predmetima, u skladu je s pravom na pristup sudu - dokle god ne nanosi štetu samoj suštini tog prava³¹. U vezi sa taksama, kao jednom vrstom procesne prepreke u kontekstu prava na pristup sudu, pred

28 Odluka o meritumu, broj U 25/03 od 21. januara 2004. Godine.

29 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 150/04 od 17. februara 2005. godine.

30 Odluka AP 28/02 od 15. juna 2004. godine

31 Evropski sud, *Kreuz protiv Poljske* (2001).

Ustavnim sudom se u jednom od predmeta³² postavilo pitanje usklađenosti postojanja zakonskog ograničenja u kontekstu prava na pristup sudu. Naime, u navedenom predmetu, koji je pokrenut zahtjevom od strane Opštinskog suda u Sarajevu, podnositelj zahtjeva je problematizirao kompatibilnost odredbi člana 4 Zakona o sudskim taksama Kantona Sarajevo³³ i člana 384 Zakona o parničnom postupku Federacije BiH³⁴ sa članom II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i članom 6 stav 1 Evropske konvencije, kojima se garantuje pravo na pravično suđenje.

U konkretnom slučaju Ustavni sud ukazuje da se osporenim članom 4 Zakona o sudskim taksama propisuje „uzajamnost plaćanja sudske takse i preduzimanja radnji u postupku“, i to tako što se u stavu 1 navedenog člana eksplicitno propisuje da „sud neće preduzimati bilo kakve radnje ako takseni obveznik nije platio taksu propisanu ovim zakonom“. Dalje, ovom odredbom se propisuje i da će sud pozvati stranku da uplati taksu u roku od osam dana uz upozorenje da će joj podnesak biti vraćen, a ako stranka “ne ispoštuje određeni rok, sud će podnesak vratiti uz obavijest da je vraćen zbog neplaćanja sudske takse i smatrati će se kao da nije bio podnesen“. Iz ovakve odredbe proizilazi da Zakon o sudskim taksama eksplicitno onemogućava postupanje suda po podnescima, uključujući i tužbe, ukoliko uz njih nije dostavljen dokaz o unaprijed plaćenoj taksi, a stranka nije oslobođena plaćanja troškova postupka. Ustavni sud je, u odnosu na ovaj član 4 Zakona o taksama Kantona Sarajevo, zaključio da je ta odredba suprotna pravu na pravično suđenje iz člana II/3e) Ustava Bosne i Hercegovine i člana 6 stav 1 Evropske konvencije, zato što onemogućavanje vođenja postupka, ako na podnesak, uključujući i tužbu, nije unaprijed plaćena sudska taksa, ne predstavlja sredstvo koje je razumno proporcionalno ostvarenju legitimnog cilja, jer se na taj način potpuno ograničava pravo na pristup sudu, odnosno mogućnost vođenja sudskog postupka, čime za stranku u postupku mogu nastati neotklonjive štetne posljedice, što je suprotno samoj suštini prava na pravično suđenje iz člana 6 stav 1 Evropske konvencije.

Ustavni sud ukazuje da je Dom za ljudska prava u svojoj praksi razmatrao pitanje prava na pristup sudu, ali isključivo s obzirom na visinu sudske takse koju je stranka u postupku morala da plati i odbijanje zahtjeva za oslobođanje od plaćanja sudske takse - kao mogući faktor ograničavanja prava na pristup sudu. Međutim, u tom predmetu rele-

---

32 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj U 8/12 od 23. novembra 2012.

33 „Službene novine Kantona Sarajevo“ br. 21/09, 29/09 i 14/11.

34 „Službene novine Federacije BiH“ br. 53/03, 73/05, 19/06.

vantni zakon koji se u to vrijeme primjenjivao propisivao je da „sud ne može da odbije registraciju i procesuiranje građanske tužbe samo na osnovu toga što stranka koja pokreće tužbu nije unaprijed platila sudsku takšu“³⁵. Međutim, u konkretnom slučaju situacija je u odnosu na zakonski propis drugačija.

Također, Ustavni sud zapaža da podnositelj zahtjeva ističe da Zakon o sudskim taksama onemogućava postupanje po podnesenoj tužbi zbog neplaćene takse, a da odluka Kantonalnog suda onemogućava podnositelja zahtjeva da vrati tužbu i smatra da nije bila ni podnesena, te da zbog svega toga „ne može da postupa po tužbi“. U vezi sa ovim navodima, Ustavni sud naglašava da njegov zadatok nije da daje upute podnositelju zahtjeva kako da vodi postupak. Međutim, Ustavni sud ukazuje da član II/6 Ustava Bosne i Hercegovine propisuje obavezu, između ostalog, svakog suda u Bosni i Hercegovini da direktno primjenjuje Evropsku konvenciju, koja, u smislu člana II/2 Ustava BiH, ima prioritet nad svim ostalim zakonima, pa tako i nad Zakonom o sudskim taksama.

Na drugoj strani, Ustavni sud je zaključio da je odredba člana 384 Zakona o parničnom postupku („svaka stranka prethodno sama snosi troškove koje je prouzrokovala svojim radnjama“) u skladu sa pravom na pravično suđenje, budući da se tom odredbom ne onemogućava vođenje postupka, već je propisan opšti princip u odnosu na troškove parničnog postupka. U vezi sa ovim zahtjevom, Ustavni sud zapaža da se ova odredba odnosi i na tužioca i na tuženog, ali i na ostale učesnike u postupku: umješača, pravobranioca (*član 395*) i ombudsmana (*član 394* Zakona o parničnom postupku), npr., a obuhvata sve troškove parničnog postupka, između ostalog, troškove izvođenja predloženih dokaza, nagradu advokatu za zastupanje, troškove za sastav pravnih lijekova i sl. Uz to, Ustavni sud zapaža da osporena odredba utvrđuje opšti princip u odnosu na sve troškove parničnog postupka, a ni na koji način, *čak* ni implicitno, ne propisuje nemogućnost vođenja parničnog postupka na način na koji je to propisano odredbom *člana 4* Zakona o sudskim taksama. Stoga, Ustavni sud smatra da se odredbom člana 384 Zakona o parničnom postupku ne dovodi u pitanje pravo na pristup sudu iz *člana 6* stav 1 Evropske konvencije.

(5) Kada je u pitanju stav Ustavnog suda u vezi sa pitanjem besplatne pravne pomoći u građanskim stvarima, Ustavni sud se tim pitanjem

---

³⁵ Vidi, Dom za ljudska prava, Odluka o prihvatljivosti i meritumu, broj CH/98/1297, *D. B. i J. B. protiv Bosne i Hercegovine i Federacije BiH* od 2. septembra 2003. godine, objavljena na <http://www.hrc.ba/commission/bos/default.htm>.

bavio u predmetu³⁶ u kojem je apelant tužbom kod nadležnog suda tražio da se utvrdi da mu je povrijeđeno pravo na obrazovanje u vezi sa pravom na nediskriminaciju jer mu tuženi nije dozvolio da ponovo upiše prvu godinu na Agronomskom fakultetu, te da se tuženi obaveže da mu dozvoli ponovni upis, kao i da mu nadoknadi štetu. Između ostalog, apelant je istakao da mu je povrijeđeno pravo na pristup суду jer u Bosni i Hercegovini ne postoji sistem besplatne pravne pomoći pa je „svoja prava izgubio zbog nemogućnosti obraćanja takvim službama“. Naime, apelantu je, kao izuzetno uspješnom studentu Pravnog fakulteta Sveučilišta u Mostaru, odobreno od Ministarstva prosvjete, znanosti kulture i sporta da istovremeno studira još jedan studij.

Ustavni sud primjećuje da ne postoje odredbe koje propisuju da radnje u postupku mogu da se preuzimaju samo uz zastupanje od strane stručnog lica. Naime, svako poslovno sposobno lice uživa i parničnu sposobnost, a što znači da radnje u postupku može da preduzima samostalno, odnosno čak i kada ima punomoćnika, uvijek može da dođe pred sud i daje izjave. Dalje, u ulozi punomoćnika fizičkog lica može da se pojavi advokat, advokatska kancelarija, zaposleni kod službe za besplatnu pravnu pomoć, kao i bračni, odnosno vanbračni drug, srodnik po krvi ili po tazbini. S obzirom na to, efektivan pristup суду u predmeta kojih se tiču utvrđivanja građanskih prava i obaveza lica koja imaju poslovnu sposobnost - nije uslovljen time da ga zastupa stručno lice, a što bi nametalo i obavezu da mora da se obezbijedi pravna pomoć.

Dalje, iz dokumenata koji su predočeni Ustavnom суду ne može da se zaključi da su u predmetnom slučaju relevantno pravo kao i sam postupak bili složeni. Naime, nadležni sudovi su, u skladu sa zakonskom obavezom koju imaju, utvrdili da nisu nadležni da odlučuju o dijelu apelantovog tužbenog zahtjeva koji se odnosio na povredu prava na obrazovanje. U preostalom dijelu apelantov tužbeni zahtjev se odnosio na naknadu materijalne i nematerijalne štete koja mu je zbog povrede navedenih prava prouzrokovana. Iz obrazloženja osporenih odluka proizilazi da su apelantu data jasna i nedvosmislena uputstva u pogledu načina i postupka koji treba da slijedi - da bi mogao da uživa sudsku zaštitu prava na obrazovanje na čiju povredu se u tužbi pozivao. S obzirom na to da je apelant propustio da to i učini, sudovi nisu ni utvrđivali povredu prava na obrazovanje u vezi s pravom na nediskriminaciju. Pošto se zahtjev za naknadu materijalne i nematerijalne štete zasnivao na povredi prava na obrazovanje, apelant je, ignorisanjem uputstava sudova u odnosu na postupak koji treba da slijedi da bi ostvario njegovu

³⁶ Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 2944/08 od 21. jula 2011. godine.

zaštitu, lišio sebe i mogućnosti da ostvari efikasnu zaštitu prava koje je isticao u preostalom dijelu tužbenog zahtjeva (pravo na naknadu materijalne i nematerijalne štete).

Ustavni sud je u navedenom predmetu zaključio da ne postoji povreda prava na pravično suđenje u odnosu na efektivan pristup sudu zbog nepostojanja sistema besplatne pravne pomoći u Bosni i Hercegovini, kada u postupku utvrđivanja građanskih prava koji je bio od značaja za apelanta, ne postoji ništa što ukazuje da se u konkretnom slučaju radilo o složenom predmetu, da su relevantno pravo i postupak bili složeni, kao i da apelant nije bio u stanju da efektivno zastupa sam sebe u konkretnom postupku. Također je konstatovano da je apelant odmah nakon završenog Pravnog fakulteta zasnovao radni odnos, da ni u postupku pred redovnim sudovima kao ni u apelaciji nije iznosio dokaze koji bi ukazivali da je u redovnom postupku isticao zahtjev za pružanje pravne pomoći, odnosno da eventualno zbog nedostatka novčanih sredstava nije mogao angažovati advokata ili da je postojala prepreka da se obrati organizaciji za pružanje besplatne pravne pomoći. S obzirom na zaključak o složenosti predmeta, kao i da u konkretnom slučaju relevantno pravo i sam postupak nisu bili složeni, a imajući u vidu apelantovo stečeno akademsko obrazovanje, Ustavni sud smatra da apelant nije ponudio niti jedan dokaz koji bi uputio na zaključak da mu je u postupcima koje je vodio bila neophodna pravna pomoć, na način koji dovodi u pitanje ostvarivanje prava na efektivan pristup sudu.

(6) Pitanjem zakonodavne intervencije u postupak koji nije pravносnažno okončan Ustavni sud se bavio u svojoj praksi u predmetu³⁷ u kojem su apelantice podnijele 1999. godine tužbu protiv Republike Srpske radi naknade materijalne i nematerijalne štete zbog smrti bliskog lica stradalog u ratu kao vojno lice, te u kojem postupku je nadležni sud, pozivajući se na Zakon o ostvarivanju prava na naknadu materijalne i nematerijalne štete u razdoblju ratnih dejstava od 20. maja 1992. do 19. juna 1996. godine³⁸ koji je stupio na snagu 2005. godine, ustupio predmetni spis Pravobranilaštву Republike Srpske na daljnje postupanje. S tim u vezi je Ustavni sud smatrao da je navedenim zakonom, koji je donijela Republika Srpska, ograničeno pravo na pristup sudu, između ostalih, i onim licima čiji predmeti nisu pravносnažno okončani, jer se donošenjem ovoga zakona ti predmeti od nadležnih sudova ustupaju Pravobranilaštvu Republike Srpske na daljnji postupak - s ciljem zaključenja vansudskog poravnjanja. Dakle, donošenjem navedenog zaka-

---

37 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 1257/05 od 12. septembra 2006. godine.

38 "Službeni glasnik Republike Srpske" broj 103/05.

na neupitno je postojanje ograničenja prava na pristup sudu i u konkretnom slučaju, jer do dana stupanja na snagu ovoga zakona postupak nije pravnosnažno okončan pred Osnovnim sudom i predmet je ustupljen na dalji postupak Pravobranilaštvo Republike Srpske. Međutim, Ustavni sud je zaključio da ovo ograničenje nije dovelo u pitanje suštinsko ostvarenje prava na naknadu štete licima koja imaju pravo na naknadu, pa tako ni apelanticama, s obzirom na to da navedenim zakonom ova prava ničim nisu uslovljena, niti limitirana, tako da se ne može steći utisak da je donesen u cilju izbjegavanja obaveza koje ima Republika Srpska po ovom osnovu. Pored toga, Ustavni sud smatra da je navedeni zakon donesen radi postizanja legitimnog cilja - da bi se rasteretili sudovi od mnogobrojnih predmeta sa tužbenim zahtjevima koji se zasnivaju na ovakvom istom ili sličnom činjeničnom i pravnom osnovu, čime bi se dao doprinos efikasnjem radu redovnih sudova opterećenih velikim brojem nezavršenih predmeta, a sve s ciljem efikasnijeg funkcionisanja pravne države. Dalje je navedeno da važan cilj donošenja predmetnog zakona jeste i obezbjeđenje jednakog načina utvrđivanja štete i njene visine svima onima kojima je u spornom periodu šteta pričinjena, kako bi im se obezbijedila jednakaka prava i tako garantovao veći stepen pravne sigurnosti. Prema mišljenju Ustavnog suda, između navedenog cilja i sredstava koja su korištena da bi se on ostvario - postoji proporcionalnost, jer na lica koja potražuju isplatu štete, pa tako i na apelantice, nije stavljen pretjeran teret. Ustavni sud je konstatovao da ograničenje prava na pristup sudu, ustanovljeno donošenjem navedenog zakona, apelanticama nije povrijedeno pravo na pravično suđenje.

Što se tiče dužine trajanja konkretnog postupka, Ustavni sud je naveo da postupak traje više od sedam godina i da do danas nije okončan, te da nadležni organi nisu preduzeli niti jednu radnju u postupku. Za ovakav odnos prema konkretnom predmetu Osnovni sud i Pravobranilaštvo nisu predočili Ustavnom судu bilo kakvo opravdanje. Pri tome, apelantkinje su u nekoliko navrata, u vidu pisanih podnesaka, tražile da se njihova tužba procesuirala, što ukazuje da su imale aktivan odnos u pogledu predmetne parnice. U kontekstu toga da postoje navedene činjenice, Ustavni sud zaključuje da, bez obzira koliko predmetni postupak bio složen, postoji povreda prava apelantkinja na suđenje u razumnom roku i time povreda prava na pravično suđenje.

(7) Bitno je ukazati i na noviji primjer iz prakse u kojem je Ustavni sud zaključio da odredba člana 247 stav 2 Zakona o parničnom postupku Republike Srpske³⁹, kojom se propisuje ko može izjaviti reviziju, ne

---

39 „Službeni glasnik Republike Srpske“ br. 58/03, 85/03, 74/05, 63/07 i 49/09.

predstavlja neproporcionalno miješanje u pravo na pravično suđenje⁴⁰. Prema ocjeni Ustavnog suda, novopropisana parnična nesposobnost stranaka u reviziskom postupku omogućava nesmetan i efikasan rad sudova i eliminiše mogućnost da se pred sudom pojavljuju neuke i stranke nevične pravu, kako bi se, između ostalog, zaštitila sama stranka i izbjeglo nepotrebno odgovlačenje postupka, što je i bio jedan od osnovnih ciljeva novih izmjena i dopuna Zakona o parničnom postupku. Ustavni sud smatra da se propisivanjem da stranku koja nije advokat ili koja nema položen pravosudni ispit mora da zastupa advokat ili punomoćnik iz člana 301b stav 2 u postupku revizije, kao vanrednog pravnog sredstva, koje se koristi uz zakonska ograničenja propisana odredbom člana 237 st. (2) i (3) Zakona o parničnom postupku Republike Srpske - ne ograničavaju stranke u zaštiti njihovih prava. Prema ocjeni Ustavnog suda, *ratio legis* tog zakonskog ograničenja je, zapravo, podizanje stepena stručnosti zastupanja pred najvišom sudskom instanicom u entitetima, odnosno efikasniji i stručniji rad prilikom korišćenja revizije kao vanrednog pravnog lijeka, što je bilo i nužno s obzirom na dodatne zakonske izmjene u vezi sa dopuštenosti revizije. Stoga je Ustavni sud zaključio da se na ovaj način ne ograničavaju stranke u zaštiti njihovih prava, već da se zahtjevom za stručno zastupanje, zbog složenosti postupka i važnosti i vrijednosti spora, te efikasnosti suđenja pred najvišom entetskom sudskom instanicom - štite prava stranaka za čiju je zaštitu neophodno stručno pravno znanje i iskustvo i omogućava djelotvorno odlučivanje u razumnom roku.

(8) U skladu sa praksom Evropskog suda, pravo na pristup суду ne obuhvata samo pravo pokretanja postupka, nego i pravo na „rješavanje“ spora od strane suda, tj. donošenje i provedbu konačne odluke u sudskom postupku. Kada je riječ o fazi donošenja odluke u kontekstu prakse Ustavnog suda, potrebno je spomenuti predmete u kojima je Ustavni sud zaključio da nepreduzimanje redovnih sudova bilo kakvih radnji u rokovima višestruko dužim od onih koji su propisani prinudnim zakonskim propisima, te nepreduzimanje bilo kakvih koraka da bi se uklonile smetnje koje dovode do takvog rada sudova, pri tome ne dajući bilo kakvo objašnjenje ili obavještenje građanima o redoslijedu rješavanja njihovih građanskih prava i obaveza - predstavlja kršenje prava na pravično suđenje u odnosu na pravo na pristup суду⁴¹. U ovom smislu bitno je spomenuti i stav Ustavnog suda da apelantu nije pružen

---

40 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 382/17 od 10. maja 2017. godine

41 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 1199/06 od 13. juna 2006. godine i Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 957/06 od 13. juna 2006. godine.

efektivan pristup sudu zajemčen članom 6 stav 1 Evropske konvencije u situaciji kada Vrhovni sud tri puta vraća predmet upravnim organima na ponovno rješavanje, zbog čega apelant nije bio u prilici da dođe do odluke suda o meritumu njegovih građanskih prava⁴².

(9) Zanimljiv je i stav Ustavnog suda zauzet u Odluci broj U 24/00 od 31. avgusta 2001. godine koji kaže: "Član 6 stav 1 Evropske konvencije osigurava pravo na pristup sudu pune nadležnosti, kao i pravo da sud donese odluku u meritumu radi odlučenja o zahtjevu za povrat nezakonito oduzetog stana, čak i u slučaju kada je odgovarajući upravni postupak u toku."

(10) Važenje odredbe člana 6 Evropske konvencije proteže se u građanskopravnim slučajevima i na fazu izvršnog postupka. Pravo na pristup sudu traje sve dok se ne realizuje utvrđeno građansko pravo. U protivnom, efektivan postupak prilikom utvrđivanja građanskih prava i obaveza bio bi iluzoran, ako u naknadnom, izvršnom postupku, to građansko pravo ne može zaživjeti⁴³. Izvršenje pravosnažne i izvršne presude je od odlučne važnosti za ostvarivanje prava apelanata, koje spada u građansko pravo⁴⁴. Izvršenje presude koju donese bilo koji sud mora biti posmatrano kao integralni dio „suđenja“ u smislu člana 6 Evropske konvencije.⁴⁵ Uz to, izvršenje pravnosnažnog i izvršnog rješenja donešenog u upravnom postupku je sastavni dio prava na pravično suđenje.⁴⁶ Osnovno pravilo je u tom pogledu postavila presuda Evropskog suda u sporu *Hornsby protiv Grčke* u kojoj je Evropski sud izrekao da (osim nesporognog obraćanja sudu) "izvršenje presude izrečene od strane bilo kojeg suda - mora biti posmatrano kao sastavni dio postupka u smislu člana 6 Evropske konvencije".

(11) Ustavni sud je u svojoj praksi nalazio povredu prava na pristup sudu kao elementa prava na pravično suđenje, kada je zakonom ili kojim drugim aktom vlasti onemogućeno izvršenje pravosnažne sudske presude, kada takav zakon ili drugi akt stavlja "pretjeran teret na pojedince", čime ne zadovoljava uslov proporcionalnosti između javnog interesa zajednice i osnovnih prava pojedinaca. U jednom od takvih slučajeva Ustavnog suda⁴⁷, Zakonom o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja na osnovu izvršnih odluka na teret budžeta Federa-

---

42 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj U 15/00 od 15. i 16. decembra 2000. godine

43 Odluka o dopustivosti, broj AP 552/04 od 28. juna 2005. godine.

44 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 1177/05 od 13. juna 2006. godine.

45 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 464/04 od 17. februara 2005. godine.

46 Odluka o meritumu broj AP 602/04 od 13. oktobra 2005. godine.

47 Odluka o dopustivosti i meritumu, broj AP 969/04 od 23. marta 2005. godine.

cije BiH⁴⁸ spriječeno je izvršenje pravnosnažnih sudskeh odluka koje se odnose na potraživanja nastala po osnovi zaostalih neizmirenih obaveza korisnika budžeta - do donošenja zakona kojim će se regulisati način izmirenja navedenih potraživanja. Međutim, iako je Zakon o utvrđivanju i načinu izmirenja unutrašnjih obaveza Federacije BiH donesen⁴⁹, situacija nije bila promijenjena jer navedeni zakon nije određivao na koji će se način primjenjivati na izvršne akte koji su uređeni Zakonom o privremenom odlaganju od izvršenja potraživanja na osnovu izvršnih odluka na teret budžeta Federacije BiH.

Prema mišljenju Ustavnog suda, ukoliko bi se navedeni zakoni smatrali kao uplitanje države u određena imovinska prava građana (s obzirom na to da su usmjereni na odlaganje izvršenja izvršnih isprava), morao bi biti uspostavljen pravedan odnos između zahtjeva opštег interesa zajednice i potrebe da se zaštite osnovna prava pojedinca, dakle morao bi postojati razuman odnos proporcionalnosti između korištenih sredstava i cilja koji se želi ostvariti. Osim toga, takvi zakoni morali bi biti doneseni u javnom interesu, morali bi slijediti legitimne ciljeve i morali bi ispunjavati već spomenuti princip proporcionalnosti. Potrebna ravnoteža, tj. proporcionalnost između javnog interesa zajednice i osnovnih prava pojedinaca neće biti utvrđena ako „dotične osobe moraju da snose prevelik teret“. Ustavni sud je došao do zaključka da je takvima zakonima, pored toga što je upitno njihovo donošenje u smislu principa iz Evropske konvencije, narušen i princip proporcionalnosti u odnosu na osnovna prava pojedinaca. Naime, i pored evidentnog javnog interesa države da doneše navedene zakone, Ustavni sud je smatrao da je donošenjem takvih zakona stavljen „pretjeran teret na pojedince“, te da zbog toga nije ispunjen uslov proporcionalnosti između javnog interesa zajednice i osnovnih prava pojedinaca. Osnovni razlog u kojem je Ustavni sud video pretjeran teret prema pojedincima jeste činjenica da još uvijek nije određen način na osnovu kojeg će se izmiriti obaveze iz izvršnih odluka. Stoga se apelant još uvijek nalazi u neizvjesnoj situaciji jer ne može realizirati svoja potraživanja na osnovi pravnosnažne presude, niti je izvjesno kada će i na koji način moći ostvariti svoja prava iz te presude.

(12) Jedan od primjera sistemskog kršenja ljudskih prava, prava pristupa sudu, se ogleda u predmetima tzv. „stare devizne štednje“. Među prvim primjerima u kojima je Evropski sud intervenisao u ovoj materiji

---

48 „Službene novine Federacije BiH“ br. 9/04 i 30/04.

49 „Službene novine Federacije BiH“ broj 66/04.

je predmet *Ruže Jeličić protiv Bosne i Hercegovine*⁵⁰ u kojem je Evropski sud donio meritornu odluku kojom je utvrdio povredu prava pristupa sudu. U citiranoj odluci Evropski sud je ukazao da su presude kojima je naloženo isplaćivanje stare devizne štednje u Bosni i Hercegovini više izuzetak nego pravilo, što je potvrđeno praksom Doma za ljudska prava, Komisije za ljudska prava pri Ustavnom sudu i Ustavnog suda, koji su rješavali više od hiljadu predmeta "stare devizne štednje", a samo u pet slučajeva pred Domom za ljudska prava podnosioci prijave su imali pravosnažnu i izvršnu odluku kojom se nalaže isplaćivanje stare devizne štednje, što odgovara i situaciji pred Evropskim sudsom gdje od oko 85 predmeta podnesenih u ime više od 3.750 apelanata protiv Bosne i Hercegovine, koji se tiču stare devizne štednje, samo je deset apelanata izdejstvovalo pravosnažnu i izvršnu sudsku odluku kojom je naloženo isplaćivanje njihovih ušteđevina.

Stoga je Evropski sud u navedenoj odluci zaključio da nema opravdanja da se javna vlast miješa u izvršenje presude onako kako je to predviđeno članom 27 Zakona o izmirenju obaveza prema osnovu računa stare devizne štednje⁵¹, niti ima opravdanja za odlaganje izvršenja pravosnažne i izvršne presude. Evropski sud je smatrao da je apelantica situacija u ovom slučaju značajno različita od većine štediša "stare" devizne štednje koji nisu dobili nikakvu presudu kojom se nalaže isplaćivanje njihovih sredstava. Nadalje, isti sud je smatrao da isplaćivanje dosuđenog iznosa koji su naložili domaći sudovi u ovom slučaju, čak i s pripadajućim kamatama, ne bi moglo značajno opteretiti državu i rezultirati kolapsom njene privrede, kako je tvrdila Vlada. U svakom slučaju, Evropski sud je istakao da apelantica ne bi trebala biti spriječena od uživanja pozitivnog ishoda parnice zbog navodnih finansijskih teškoća države. Evropski sud je zaključio da je iz navedenih razloga došlo do povrede suštine apelanticinog prava na pristup sudu sadržanog u članku 6 stav 1 Evropske konvencije.

---

50 Broj predstavke 41183/02, presuda od 31. oktobra 2006. godine, st. 41-46.

51 Objavljen u "Službenom glasniku Bosne i Hercegovine" broj 28/2006 od 14. aprila 2006. godine.

ZAKLJUČAK

Za razliku od “prava na sud”, koje je direktno priznato u članu 6 stav 1 Evropske konvencije, pravo na pristup sudu ulazi u grupu tzv. impliciranih prava koja Evropski sud u svojoj praksi izvodi iz člana 6 Konvencije. Evropski sud smatra da bi bilo nezamislivo da član 6 stav 1 Konvencije opisuje procesna jemstva koja se pružaju strankama u postupku koji je u toku, a da pritom prvo ne štiti ono što samo po sebi u stvari omogućuje korištenje tih jemstava, a to je pristup sudu. Garantovanjem pojedincima prava na djelotvoran pristup sudu radi odlučenja o njihovim pravima i obavezama član 6 stav 1 Evropske konvencije - ostavlja državama slobodan izbor sredstava koje će koristiti u tom pravcu, pa države članice imaju određen stepen diskrecione ocjene u tom pogledu. Ipak, odluka o tome ne može da bude na štetu prava garantovanih Evropskom konvencijom.

Saglasno praksi Evropskog suda, pravo na pristup sudu ne obuhvata samo pravo pokretanja postupka, nego i pravo na “rješavanje” spora od strane suda. S obzirom na to da Konvencija jemči prava koja su stvarna i djelotvorna, a ne prava koja su teorijska ili prividna, pravo na pristup sudu pojedincu mora biti zajemčeno ne samo formalno u zakonodavstvu države ugovornice, nego se mora omogućiti da se ono stvarno i ostvari u svakom pojedinačnom slučaju.

THE RIGHT TO ACCESS TO COURT AS ELEMENT OF THE RIGHT TO A FAIR TRIAL – INTERNATIONAL STANDARDS AND CASE- LAW OF THE CONSTITUTIONAL COURT OF BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract

European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in Article 6 guarantees the right to a fair trial. This Article confirms the principle of the rule of law on which democratic society lies on, as well as an unavoidable role judiciary has in implementing justice, thus reflecting a common heritage of high contracting parties. It guarantees procedural rights of the parties in the civil proceedings and the rights of accused in the criminal proceedings.

European Court of Human Rights has protected the right to access to court in its previous case-law, mostly due to unacceptable legal positions of courts of contracting parties. Even though Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms in paragraph 1 guarantees “the right to court”, it does not directly guarantee the right to access to court, the European Court of Human Rights deduced this right considering that achievement of the right to access to court is an assumption of all the other guarantees prescribed under Article 6 paragraph 1 of this Convention. Thus, the right to access to court is indisputable but is not of an absolute nature, since it is in the scope of free assessment of contracting party to the Convention. However, this does not mean that the state has been given full freedom in term of limiting this right. In that context, the Paper analyses legal opinions and case-law of the European Court of Human Rights and the Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina in relation to the assumption for access to court.

Key words: Constitution of Bosnia and Herzegovina, Constitutional Court of Bosnia and Herzegovina, the European Court of Human Rights, the right to a fair trial, Article 6 of the European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the right to access to court.